

DOI: 10.2298/PKJIF1682089P
УДК 091 Нинковић, Н.
929 Нинковић, Н.
930.25 Нинковић, Н.
821.163.41.09-94 Нинковић, Н.

НИЋИФОР НИНКОВИЋ: ТРАГОМ ЖИЗНИОПИСАНИЈА И ДРУГИХ ИСТОРИЈСКИХ ИЗВОРА*

„Жизниописанија моја“ Нићифора Нинковића, берберина кнеза Милоша, једни су од најчитанијих српских мемоара. Од 1972. до 2016. појавило се пет издања. О животу писца тих мемоара зна се онолико колико се може разабрати из његовог списка. Рођен је у сремском селу Добринцима 1788. у устаничку Србију прешао је 1807. У зиму 1812/13. отиснуо се у Влашку и Цариград. У Србију се поново вратио 1819. Берберин кнеза Милоша био је од 1822. до 1826. Потом је службовао као писар у Магистрату рудничке нахије 1828/29. године. Србију је поново напустио 1831. и десет година провео је лутајући Турском. Коначно, у Србију се вратио крајем 1841. или почетком 1842. године. У овом раду презентовани су непознати извори из Архива Србије и Историјског архива Београда који се односе на Нићифора Нинковића. Реч је о молбама које је упутио кнезу Милошу 28. априла/10. маја 1819, 24. априла/6. маја 1825. и 14/26. априла 1826. године у којима моли за милост или службу, затим писмо секретару кнеза Милоша Николи Николајавићу од 13/25. октобра 1820. године којим се препоручује за кнежевог берберина. У књигама венчаних, рођених и умрлих Саборне цркве у Београду пронађени су подаци о датуму његовог венчања са Христином из Земуна (30. априла/12. маја 1822), рођењу и смрти ћерке Драгиње (16/28. март 1827–18/30. март 1834) и смрти жене Христине (5/17. I 1835). Изнета је основана претпоставка да је Нићифор Нинковић умро у Београду, а не у Пожаревацу како се до сада веровало.

Нићифор Нинковић је рођен 1788. године у сремском селу Добринцима. У време Првог српског устанка био је писар и војник, потом берберин кнеза Милоша, вагабунда и при крају живота поново берберин у Београду. Упркос мизерном друштвеном положају, његови мемоари од тренутка када су 1947. године нашли своје место у Рукописном одељењу Народне библиотеке Србије једнако побуђују интересовање историчара, историчара књижевности, књижевника и шире читалачке публике.¹ За

* Рад је настао као резултат рада на пројекту *Европа и Срби (1804–1918): Подстицаји и искушења европске модерне*. Евиденциони број пројекта 177031.

¹ У Рукописном одељењу Народне библиотеке Србије, под бројем Р 155 чува се рукопис мемоара Нићифора Нинковића. Рукопис је библиотеци уступио Милорад

мемоаре се први заинтересовао Божидар Ковачевић који је у неколико чланака обавестио јавност о њиховом значају.² Потом је Радосав Марковић објавио део Нинковићевих мемоара који се односе на Први српски устанак.³ Коначно, прво интегрално издање мемоаре које је приредио Тома Поповић и опширним предговором пропратио Радован Самарџић 1972. године омогућили су јединствен „поглед одоздо“ на прошлост Србије и Леванта у првој половини 19. века.⁴ Нинковићевим мемоарима бавили су се Х. Јоксимовић, Милисав Савић, Станиша Војиновић, Светислав Басара и Сава Дамјанов.⁵

У обиљу чланака о Нинковићевим мемоарима, овај рад је на трагу истраживања Станише Војиновића који је приложио документа *in extenso*, настала између 1840. и 1845. године, која „потврђују истинитост казивања у мемору и откривају непознате биографске податке“. Војиновић је закључио да је Нинковић био жив после марта 1845. године, када се последњи пут помиње у актима које је објавио.⁶ Дакле, потрудили смо се

Милутиновић, потомак Симе Милутиновића Сарајлије 1947. године. Међутим, препис Нинковићевих мемоара који је 1936. године сачинио дародавац и које помиње приређивач мемоара Тома Поповић (Р 156) данас се не налазе у фонду Народне библиотеке. Рукописно одељење Народне библиотеке Србије. Инветрана књига. Захвалан сам колеги Душану Никодијевићу који ми је омогућио увид у рукопис Нинковићевих мемоара.

² Божидар Ковачевић, *Доситеј и Југовић*, Зборник радова института за проучавање књижевности, књ. I, Београд 1951, 123–124; Исти, *О необјављеним успоменама Нићифора Нинковића берберина кнеза Милоша*, Летопис Матице српске 372, 1–2 (1953) 83–91; Исти, *Неколико страница историје Првог српског устанка. Непознате успомене двојице учесника* (НИН. Бр. 161, 31. јануар 1954; Исти, *Необјављени моменти из Првог устанка. Из успомена Нићифора Нинковића*, Књижевност 9, 18 (1954) 244–245.

³ Нићифор Нинковић, *Жизниописаније моје (одломци)*, приредио Радосав Марковић у: *Грађи за историју Првог српског устанка*, под насловом, Београд 1954, 87–125; *Радослав Марковић, Из успомена Нићифора Нинковића*, Зборник МС, Серија друштвених наука 7 (1954) 145–156.

⁴ Мемоари Нићифора Нинковића доживели су пет издања на српском језику: *Жизниописанија моја* (1807–1842), Матица српска, Нови Сад 1972; Исти, *Живописанија моја* (1807–1842), Београд, Нолит, 1988; Исти, *Žizniopisanija moja*, *Službeni glasnik*, Београд 2012; *Нићифор Нинковић. Прота Матеја Ненадовић*, приредио Милисав Савић, Нови Сад, Издавачки центар Матице српске, 2016; (Антологијска едиција Десет векова српске књижевности; књ. 25); *Берберин кнеза Милоша: из мемоара Нићифора Нинковића*, L.O.M., Београд 2016.

⁵ Х. Јоксимовић, *Жизнеописаније Нићифора Нинковића, „бербербаши, доктора и хирурга и лекара кнеза Милоша*, Зборник Српског лекарског друштва 1960, 78–98; Милисав Савић, *Модерна проза: о успоменама Нићифора Нинковића*, Летопис Матице српске, 157, књ. 427, св. 2 (феб. 1981), 273–296; Станиша Војиновић, *Документи о берберину кнеза Милоша Нићифору Нинковићу*, Свеске Матице српске, Серија друштвених наука, (17) (1990), 22–25; Сава Дамјанов, *Нићифор Нинковић: Шваба у Србији у: Нова читања традиције*, Београд, Службени гласник, 2012, 311–315.

⁶ У првом документу Начелство округа београдског тражило је 15/27. септембра 1840. године мишљење Министарства иностраних дела како да поступи у вези са молбом „неког Никифора Нинковића, доктора“ који је из Сереза молио да му се изда пасош ради

да пронађемо друге, до сада, непознате изворима и тиме проширимо и документујемо сазнања о животу кнез Милошевог берберина. Важно је нагласити се већина исказа у *Жизниописанију* могу проверити у другим изворима.⁷ Навешћемо само један пример. Нинковић је у појединостима описао епизоду са извесним Мировићем који је доспео у кнез Милошев затвор у Крагујевцу пошто је јавно говорио да Србија уместо једног има четири везира: Милоша, Јован, Јеврема и београдског везира Абдурахман-пашу. Доведен пред Милоша, Мировић није хтео да призна кривицу, због чега је једанаест дана примио по педесет батина, а један од батинаша, по кнежевом наређењу, био је Нинковић.⁸ Да је Мировић сурово кажњен потврђује писмо кнеза Милоша Николи Милићевићу Луњевици 29. септембра/11. октобра 1824. године у којем га критикује због бахатог односа према становницима Коњевића и Љубића у Пожешкој нахији, и прети му – „учинићу с вама горе него што сам с Мирковићем и Мировићем учинио, то будите уверени“.⁹

Нинковић као да је слутио да ће се сумњати у истинитост његових исказа, па због тога на више места у мемоарима прилаже документа.¹⁰ При крају цинично поручује: „Него, може на садашње време некоји од ови година списатељи и учени рећи да овај што год ово пише, неправо је. Ја сам на неколико места, више, напоменуо да је све истинито. Но учени могу рећи: камо му актови и доказатељства! Хе, да им рекнем: Стоко неслана, ако си ти макар како учен. Ја сам рад био видети тога учена у оно време, под мојом платом и под мојим мученијама и страданијама, пак би он онда сам собом бољи акт и боља доказанија од мене свету подносио! Али се сад њему ласка актове истраживати и доказатељства, јербо њему дају слепци три хиљаде, може бити и више, талира на годину и у најбољем кућама конаке имаду, пак њему је и ласно, ситу и пијану, актове

повратка у Србију. Потом је приложено Нинковићево писмо Државном савету од 13/25. јуна 1844. године у којем моли службу. Последњи документ је писмо Министарства финансија Нинковићу од 16/28. марта 1845. године којим одговара на његову молбу у вези ослобођења плаћања пореза (С. Војиновић, *нав. дело*, 22).

⁷ Нашој историографији недостаје критички осврт на исказе у Нинковићевим мемоарима. То је пропустио да учини приређивач Тома Поповић, историчар који се бавио прошлости Срба 16–18. века коме, као стручњаку за прошлост Дубровника и Срба у Приморју нису били познати извори за историју Србије у првој половини 19. века.

⁸ Н. Нинковић, *нав. дело*, 223–228. У овом раду наводи из *Жизниописанија* дати су према првом издању из 1972. године.

⁹ Василије Крестић, Никола Петровић, *Протокол кнеза Милоша Обреновића 1824–1825*, САНУ, Посебна издања, књига CDLX, Одељење Историјских наука, књига 1, Београд 1973, 83.

¹⁰ У мемоарима поред бројних званичних аката и приватних писамa је и пасош од 9/21. октобра 1831. издат Нинковићу од Суда нахије и вароши Београдске за пут у Ада Кале. Испод документа Нинковић пише: „Ово стављам у историју моју, будући поради многи путовања може се пасош изгубити. Тога ради нека се нумере у историји нађу, зар, ако живота буде, може бити да ће кадгод од потребе бити“ (Н. Нинковић, *нав. дело*, 347).

истраживати¹¹. Упркос Нинковићевој заједљивој поруци, потребно је, ипак, „актове истраживати“, јер је људско памћење варљиво, а мемоаре као историјски извор треба критички прихватати.

*

* *

Нићифор Нинковић се не помиње ни у једном од малобројних сачуваних историјских извора из Првог српског устанка. Мотиви његовог доласка у Србију 1807. године нису најјаснији: „...и тако ми падне на ум, чујући Карађорђа да војује и с Турцима се бије, да и ја пређем штогод роду и отечеству старом од помоћи бити“.¹² Историчар Славко Гавриловић је први изнео претпоставку да Нинковићев прелазак у Србију може бити у вези са Тицановом буном која је избила у Срему априла 1807. године, после које је знатан број Сремаца избегао у устаничку Србију. Управо из Добринца, места Нинковићевог рођења у Србију су у јесен исте године пребегли свештеник Петар Поповић, те Јован Вуковац са синовима Јевремом и Глигоријем.¹³

У *Жизнописанију* он у изводу наводи писмо које је Карађорђе упутио његовом тадашњем претпостављеном војводи Кара Марку Васићу којим га позива на скупштину у манастир Враћевшницу, августа 1812. године. „Љубезни Кара-Марко, како примиш ово моје писмо, узећеш писара и само једнога момка, пак дођи у Враћевшницу манастир. Остајем твој и пр.“¹⁴ У Деловодном протоколу Карађорђа Петровића записано је под 1/13. августом 1812. године: „Писато свим старешинама по држави нашој: 15-га овога да дођу у Враћевшницу код Светога Краља у речени дан на скупштину“.¹⁵ Можда би истраживањем необјављене аустријске грађе, на пример, Петроварадинске регименте која се чува у архиву у Загребу могло доћи до сазнања ког датума и због чега је Нинковић прешао у Србији.

Међутим, два до данас непозната писма из фонда Кнежеве канцеларије, бацају ново светло на околности у којима је Нинковић започео

¹¹ Исто, 411–412.

¹² Н. Нинковић, *нав. дело*, 33.

¹³ Славко Гавриловић, *Војводина и Србија у време Првог устанка*, Нови Сад 1974, 299; Исти, *Грађа о Срему и његовим везама са Србијом 1804–1815*, Сремски Карловци 1965, 201–202. Сељаци Добринца после Тицанове буне жалили су се властима да су им одузета „многа земљишта, да немају где да напасāju волове“ (Исти, *Аграрни покрети у Срему и Славонији почетком XIX века*, Београд 1960, 66).

¹⁴ Н. Нинковић, *нав. дело*, 74.

¹⁵ *Деловодни протокол Карађорђа Петровића 1812–1813*, приређивачи Миле Нелековић, Миливоје Станковић, Крагујевац-Топола 1988, 63.

„Високоблагодарному високопочитајемому и правдѣејшему господару, Господару Милошу Обреновићу, верховноме књазу и владатељу народа сербског.

Будући да сам дошао у отечество пак сербско, која ме је судбина несчесне деснице довела и тако тражити себе нибуд какво уживленије, али ни с које друге стране не могу себе помоћ да добијем, тако промиљајући себе на сваку руку, куда помоћи тражити имам, него ме веће принудава невоља бедна моја, Вашему високоблладарију на колена падајући и с обливени сузама очију моју, покорно молим, имајте владатељу милосрдије као височајиша власт о мене сиромаху бедном, и дарујте ми нибуд какво уживленије службом да би и ја могао честију и високопочитанијем Вам благодарити. Зашто немам другом молити кроче верховној власти, пак, после Вас владатељу благи, молим се свој господи сербској. Имајте промишленије о мене и немојте заборавити плакајуће моле-није моје, устројте мене нибуд какву службу. Ја ћу бити благодаран, у којем всепокорњејше молим, не затворите двери Вашего благоутробија. Ваши слуга покорњејши Никифор Нинковић. У Београду, 28-го априља 1819.¹⁷

Нинковић је 13/25. октобра 1820. године молио кнежевог секретара и свог познаника Николу Николајевића¹⁸ да га код кнеза Милоша препоручи за берберина. То писмо гласи:

Благодарни господин Николај мје же високопочитајеми, здравствујте!

Будући да је био код мене Ђорђе, верховнаго господара и књаза Обреновића, берберин, и прочитао сам његово отпушћено писмо, да је искључен из чина свога, тако разумео сам да при верховном књазу нема искусна берберина. Међу тим препоручујем себе Вашему високоблагорадију, аки првому во отечеству сербском благодјеју, да ако би дошло у разговор за такова мужа потребе ради, а Ви као један просвјешћени човек и доброжелатељ народу својем, за исполнити благодјејаније једном сиромаху, опомените мене ради. А ја сам онај човек који сам био код Вас у Остружници са Радованом Катанићем и преповедео Вам о ропству моме. Даклем, сад ако би прилика трефила се случајно у разговору можете учинити то добро које ћу ја ба...новјеније¹⁹ обвезан у крајњем благодаренију остати. Само ако можете измерити, да за осењ штогод лакше може бити моја служба, нежелли они најгори. А у способности мојега заната, што се тиче, то се не стидим млого, и ни с ким удеветоворити.

¹⁷ Архив Србије (даље: АС), Кнежева канцеларија (даље: КК), III-747. На полеђини писма: *Високоблагодарном високопочитајемом и правдѣејшему господару, Господару Милошу Обреновићу верховном књазу и владатељу народа сербског, покорњејшије внутр стављено прошенје.*

¹⁸ Никола Николајевић (1778–1822), секретар кнеза Милоша од 1816. до 1821. године. Рођен је у грузанском селу Честину. Отац Периша настрадао је од Турака крајем 18. века. Николина мајка напустила је Грузију и настанила се у Пећанима код Београда. Николин стриц Ђорђе, свештеник у Сурдуку, омогућио му је да упише богословију у Сремским Карловцима. За време Првог српског устанка био је учитељ у Остружници и надзорник скеле. Погинуо је у лову 1821. а сумња се да је убијен је према наређењу кнеза Милоша.

¹⁹ Нечитка реч.

А можете исприкајке запитати и Стојка Паунчевића и друге који су код мене били од своји занат кушачи, па ћете искусити. Но, само молим као мудруга мужа, и благородна господина, да би таејно сохранили ове речи и сами по вазможности подјејствовали, остајем Ваш слуга покорни и милост ождидају Нићифор Нинковић, берберин. У Београду 13-ог [октом]врија 1820.²⁰

Нинковић је, коначно, постао кнежев берберин 1822. године. Међутим, његова берберска служба код кнеза Милоша била је слабо плаћена. Као узрок свих потоњих животних невоља Нинковић у мемоарима истиче чињеницу да је од 1822. до почетка 1826. године примао месечну плату од тридесет гроша. Тома Поповић, приређивач мемоара, истиче да се чињеница о висини Нићифорове плате према „благајничким књигама... једино може у потпуности прихватити“, не наводећи документ где се то помиње. Реч је о *Дневнику прихода и расхода кнежевог конака од 1823. до 1827. године*, где пише да је месечни „ајлук“ (плата) „Нићивора берберина“ тридесет гроша. Евидентирани су датуми исплате: 23. децембар 1823, 25. октобар 1825. (исплаћено му је 20 гроша), 5. децембар 1825–60 гроша за два месеца, 28. јануар 1826, док му је 28. фебруара 1826. исплаћено 30 гроша, и то је последњи запис о плати Нићифора као кнежевог берберина.²¹ Нинковић је због мале плате још док је био у служби тражио побољшање незавидног материјалног положаја, о чему сведочи његово писмо кнезу 24. априла/6. маја 1825. године.

Ваше Сијатељство и милостиви Господару! Долу именовати дерзнованије узимам Вашему Сијатељству следујућим прошенијем на тјажест пасти и покорњејше молити, е да би Јего Сијатељство милост учинили.

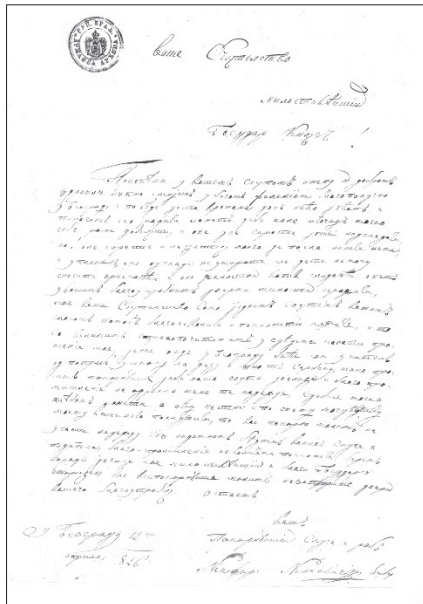
Познато је да је морала неумитна судба пријпатсвовати ове моје молбе Вашему Сијатељству представити. Разумели сте да је моја немилостива судба подвергла, која ужитак мој бити мора, обаче ја сам без ње! Зато покорњејше молим, са гљубочајшим страхом срџца и усуђујем се, као раб Јего Сијатељства, покорњејше просити и без лицемерија исповедати Вам- да сам рад послужити Сијателност Вашу донде же нерве моје мицати могу. Расудити да са оном платом коју до данас од Вас узимам, недеми доста за кућевни трошак, а што се тиче за дашле потребе, немам од куд. Но, просим Сијателност Вашу не затворите двери Вашего благоутробија штогод умилостивити се на мене и називатисја милостивјејши господар Вашего Сијатељства всепокорњејши раб Никофор Нинковић. У Крагујевцу, 24-и априла [1]825.²²

²⁰ АС, КК, III-748. На полеђини: *Из Београда – Благодарному господину Николај Николајевичу, верховнога господара и књаза народа сербскога секретару са високопочитанијем- у Крагујевцу.*

²¹ АС, Главна контрола, Дневник прихода и расхода 1823–1827, Микрофилм, ролна бр. 5.

²² *Крагујевачка нахија 1815–1839*, Књажеска канцеларија, књига друга, свеска прва 1815–1827, приредио др Радосав Марковић, Београд 1954, 357.

У зиму 1826. године престала је Нинковићева служба у кнежевом конаку у Крагујевцу, а кнез га је на одласку за вишегодишњу службу наградио са 50 гроша. Нићифор се вратио у Београд, где је намеравао да започне берберски занат као калфа код неког Јерменина на Дорћолу. Тој намери успротивила се Нићифорова жена Христина, „да сам се морао заплести и у дуг пасти“.²³ У очају, обраћа се поново кнезу Милошу 14/26. априла 1826. године кога моли за учитељску службу, о чему, наравно, нема помена у мемоарима.

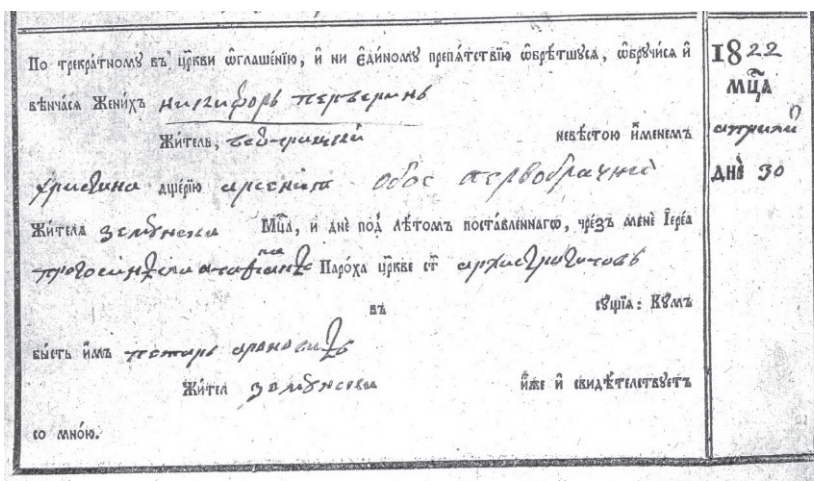
Факсимил писма Нићифора Нинковића кнезу Милошу,
Београд, 12/24. април 1826.

Ваше сијатељство, милостијејши Государ Књаз!

Приспевши у Вашем свјатом имену и добром здрављу купно с мојом фамилијом благополучно у Београд, и поседи доста времена док нађо дућан и тако сам сео радити занат да би иоле штогод могао себе ране добити и ове две сиротне душе надгледати. Но, еле горести и нешћастја мојего да посла ништа нема. И уплашен за од глади не умрети, које дете не могу сносити врискајући и они жалостни вапљ гледујући, опет у Вашим благоутробним двер[и]ма милости тражити које Ваше Сијатељство само једним свјатим Вашим словом помоћ благозволити и поклонити можете. И то с великим страхопочитанијем усуђујем се казати прошењеније моје. Данас овде у Београду биће који учитељ од

²³ Н. Нинковић, *нав. дело*, 246–252.

потребе у школу за децу и јуност сербску, тако просим покорњејше да би Ваша свјата десница и благо промишленје не одрекло мене те надежде, е да би се могао хлебом ранити, а оћу честно и по свему могућству мојему истинито послужити. То Вас покорно молим, не угасите надежду сију нада мною бедним Вашег слуге и поданика. Благопромишленје изволити поклонити барем поради дечице моје, милостивјејши и благи Государју сторицеју²⁴ Вас всепокорњејше молим и не затворите двери Вашего благоутробија. Остајем Ваш покорњејши слуга и роб Никифор Нинковић, бербер. У Београду, 12-го априла [1]826.²⁵

Факсимил из књиге венчаних „Никифора берберина“ и Христине, 30. април/12. мај 1822, Историјски архив Београда

У *Жизниописанији* Нинковић пише о својој служби писара у магистрату Нахије рудничке у Брусници од 1828. до 1829. године. „Међутим, и Скупштина буде о Дмитровудну. И ту ме Милош зовне и даде ме његову брату Јовану у Брусницу за писара, у Мађистрат, говорећи: -Ето ти, Јоване, пашанца- и бербер, и фелчер, и хеџим и ћато“.²⁶ Једини документовани траг те Нинковићеве службе до којег смо дошли јесу сто гроша које је Јован Обреновић за њега позајмио из народне касе. У одељку насловљеном *Назначитељни расхода и платежни лица из народње касе* наведено је да је господар Јован узео 11/23. новембра 1829. „у готови за Нићифора у зајам-100 гроша“.²⁷

²⁴ Значи: 'стоструко', 'сто пута'.

²⁵ АС, КК, III-749. На полеђини: Јего Сијатељству милостивјејшему господару Милошу Обреновићу, књазу Србије с високопочитанијем сије покорњејше прошеније у Крагујевац. Нићифорово пр[имљено] 14. апр. 1826.

²⁶ Н. Нинковић, *нав. дело*, 270; 271–276.

²⁷ Мита Петровић, *Финансије и установе обновљене Србије до 1842*, III, Београд 1899, 547.

Идући трагом *Жизниописанија* у књигама венчаних, рођених и умрлих Саборне цркве у Београду који се чувају у Историјском архиву Београда налазе се значајни подаци о Нићифору Нинковићу и његовој породици. Најпре у „написанију вјенчајемих“ записано је да се „Никифор берберин“, житељ београдски венчао са Христином, кћерком Арсенита из Земуна 30. априла/12. маја 1822. године. Кум на венчању био им је житељ земунски Петар Ароновић.²⁸

Пошто је убрзо после венчање Нинковић преселио у Крагујевац, то података о рођењу најстарије ћерке Софије, рођене 1823. године, нема у матичним књигама београдске Саборне цркве.²⁹ Такође, нема података о датуму рођења треће ћерке Катарине која је рођена, како пише у мемоарима, око Митровдана 1830. године у Смедереву. Међутим, у „написанију крештајемих“ Саборне цркве у Београду уписано је да је друга Нићифорова ћерка Драгиња рођена 16/28. марта 1827. године, да је крштена 26. марта/7. априла 1827. године. Чин крштења обавио је свештеник Константин Радосављевић, а кум је био Петар Ароновић, који је постао „житељ београдски“.³⁰ Али, Драгиња, „Христе Нићифорове дшћер“ нажалост није дуго живела. Умрла је 18/30. марта 1834. године, када је Нићифор био удаљен од породице.³¹ Убрзо после Драгињине смрти умрла је Нићифорова жена Христина. Вест о смрти ћерке Драгиње и жене Христине Нинковић је сазнао тек 28. фебруара 1836. године из писма „царско-краљевског поштара“ Чука које му је послао из Земуна.³² Дакле, „Христина Никифорова“, како је уписана у књигу умрлих, преминула је 5/17. јануара 1835. године и истог дана је сахрањена.³³

²⁸ ИАБ, МК венчаних Саборне цркве 1816–1836, књ. 34, 42

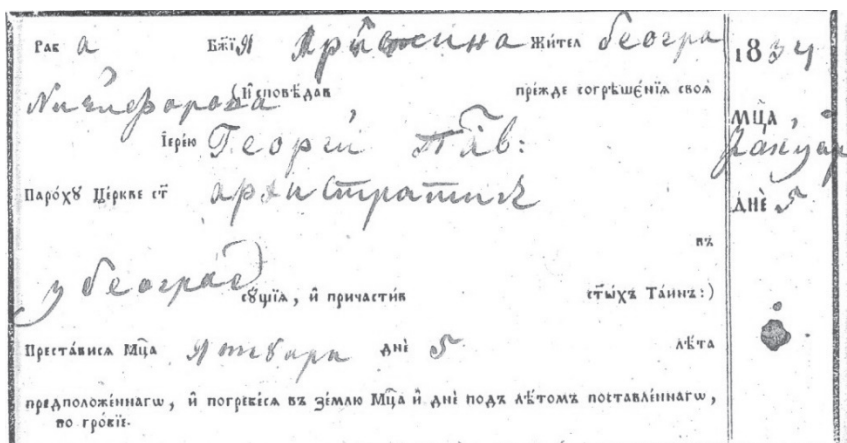
²⁹ У Архиву Шумадије у Крагујевцу нису сачуване књиге рођених, венчаних и умрлих из треће деценије 19. века.

³⁰ ИАБ, МК рођених Саборне цркве 1816–1827, књ. 1, 381.

³¹ ИАБ, МК умрлих Саборне цркве 1829–1836, књ. 15, 290. Опело је обавио парох Саборне цркве Ђорђе Павловић.

³² Чук је писао Нинковићу: „Ваше жене више нема; она се пре годину дана преселила у вечност. Деца су остала без мајке, сав им је ослонац стара мајка, која ни сама себи не може да помогне, не можете ни замислити како је вашој деци, без оца и мајке, оба су напуштена сирочад, без икакве помоћи до ли Бога“ (Н. Нинковић, *нав. дело*, 354).

³³ ИАБ, МК умрлих Саборне цркве 1829–1836, књ. 15, 290. Опело је обавио парох Ђорђе Павловић.

Факсимил из књиге умрлих у коју је уписана Христина Никифорова,
5. јануар 1835, Историјски архив Београда

На читаоце *Животописа* посебно мучан утисак остављају делови у којима Нинковић описује страдања своје породице. Наиме, после смрти ћерке Драгиње и жене Христине, бригу о Нићифоровим ћеркама Софији и Катарини, преузела је баба Фема, Христинина мајка.³⁴ Трифун Поповић обавестио је Нићифора 10/22. марта 1836. године следеће: „И баба Вема из Земуна била прешла и кућу купила овде, до мене, од Томе терзије“.³⁵ Нићифор је 1836. године молио Суд општенородни српски да „раздели“ децу тројици господара „да не трпу глад и пуку сиротињу, без оца и мајке“.³⁶ Тако је трећу Нићифорову ћерку Катарину, према *Животопису*, усвојио извесни Станоје трговац сољу из Доњег Милановца, иначе компањон Мише Анастасијевића.³⁷ Име старатеља старије ћерке Софије није познато, али се зна да је остала у Београду. Када је Фема умрла, у Београду је 2/14. фебруара 1838. године одржана лицитација на којој је распродата покретна и непокретна имовина „Христине Нићифорове“, како би се од ње наплатили повериоци, а остатак новца предат је на чување у београдској полицији до Софијиног пунолетства. О томе сведочи следећи документ:

„Инвентар ствари умреше Христине Нићифора береберина које принадлеже детету њеном Соки, 15 година старој и сакатој“³⁸

³⁴ Није јасно да ли је Фема надимак или пуно име. У књигама умрлих Саборне цркве не налази се уписано њено име, а умрла је пре јуна 1838. године.

³⁵ Н. Нинковић, *нав. дело*, 364–365.

³⁶ *Исто*, 356.

³⁷ Н. Нинковић, *нав. дело*, 399.

³⁸ „Твоја љубима Сока пала је у болест и скупиле се жиле, пак иде о штапу“, писао је Нићифору Трифун Поповић из Београда у марту 1836. године (Н. Нинковић, *нав. дело*, 365).

Число			Гр[оша]	Пара
2	тепсије велике	Гавро Филиповић кафеџија	20	20
2	[тепсије] мање	Цветко Илић, механџија	23	20
3	калајлије	[Цветко Илић, механџија]	5	25
2	бакрача велика	Мамут Асановић	48	
1	[бакрач] мали	Митар Илић	28	10
1	леген	Сима Трифковић		
3	тигања гвоздена	[Сима Трифковић]	12	10
1	маша	Димитрије Лазић, чаругџија		
2	саџака	[Димитрије Лазић, чаругџија]		
2	вериге	[Димитрије Лазић, чаругџија]	13	10
1	кастрела	Андреја Свиларевић, чаругџија		
1	ражањ	[Андреја Свиларевић, чаругџија]		
1	аван и тучак	[Андреја Свиларевић, чаругџија]	20	6
1	послужавник	Сима Трипковић, меанџија		
2	гребена	[Сима Трипковић, меанџија]		
1	долап за пржење кафе	[Сима Трипковић, меанџија]	4	20
1	чирак пиринчни	Ђока Лазаревић, бакалин		
2	кандила [пиринчна]	[Ђока Лазаревић, бакалин]		

3	пара шољева	[Ђока Лазаревић, бакалин]	17	10
2	перине и 4 јастука	Коста Петровић, меанџија		
2	поњаве	[Коста Петровић, меанџија]	32	10
1	стара шкуртелка и једно ћурче	Андреја чаругџија, Свиларевић	43	
1	чекрк	Тодор Манојловић, бакалин		
2	ћупа; 1 велик и 1 мањи	[Тодор Манојловић, бакалин]	5	10
1	ибрик земњени	[Тодор Манојловић, бакалин]		
1	сикира, ашов и четка	Миле Ковачевић, трговац		
1	корито и разбој са такумом	[Миле Ковачевић, трговац]	23	
1	ролка и обруч 1 гвозден	Јован Давидовић, мага[зација]		
2	ормана стара	[Јован Давидовић, магазација]		
3	сандука [стара]	[Јован Давидовић, магазација]	28	
3	иконе [старе]	Миле Ковачевић, трговац		
4	брда; 1 ибрик; 1 кандило кал	[Миле Ковачевић, трговац]	15	
1	кућа на Сави спроти Ђуре	продана Кости меанџији	306	
	разне ситнице старе	Тодор Манојловић, бакалин Димитрије Дунавовић	3	10
			638	33

Одређени бивши при продаји горенаведени ствари од стране сл[авног] Магистрата, член књ[ажеско] сербског Окруж[ја] београдског цели капетан Петар Вулићевић, член књ[ажеско] серб[ске] полиције, полицај поручик А. Х. Тривковић³⁹.

Нинковић у завршном делу *Жизниописанија* пише о повратку у Србију и тај део мемоара поткрепљује преписима писама. Из Сереза, града у данашњој севреној Грчкој молио је Суд окружја Београдског 15/27. августа 1840. да му изда пасош. Истог дана тим поводом послао је писао ћерки Софији.⁴⁰ Суд окружја београдског је Нићифорову молбу проследило Начелству округа београдског, а Начелство 15/27. новембра Министарству иностраних дела. „...Дознало је Начелство ово, од наодеће се овде по службама кћери Никифорове Софије, да је отац њен Никифор, пре једно 12–13 година, оставивши жену своју и њи 3 малољетне женске деце, из Србије некуда у свет отишао, и до данас, да за њега ништа знали нису. Од како је отац њен Никифор из Србије изишао, да је жена његова, а мати Софије, и сестра јој са најмалађим девојчетом умрла. По чему да је Софија због убожества свога принуђена по службама живот свој издржавати, а од три године заоставшу јој сестру да је неки капетана Мише Анастасијевића из Милановца рођак под своје узео и да се и данас тамо у животу налази.“⁴¹ Министарство иностраних дела је 7/19. децембра 1840. године дало одобрење Начелству округа београдског да се Нинковићу изда пасош.⁴² Немамо податак да ли је Нинковић примио пасош када се 1/13. марта 1841. године обратио кнезу Михаилу. У деловодном протоколу Министарства иностраних дела, унутрашње одељење, под редним бројем 450, записано је: *У Београду-20. априла 1841. Никифор Нинковић, 1. марта 1841. Серез, молећи да се под заштитом прими препоручује се у милост књажеску*⁴³. У Архиву Србије речено ми је да тог Нинковићевог писма кнезу Михаилу нема.⁴⁴ Својевремено је Станиша Војиновић преписао тај документ, али га није објавио, што наводи на закључак да тај акт постоји и да је затурен у Архиву Србије. Уз ограду да препис Нинковићевог писма кнезу Михаилу од 1/13. марта 1841. није редигован, изражавам захвалност С. Војиновићу који ми је

³⁹ *Живети у Београду 1837–1841, документи управе града Београда*, Београд 2003, 454–455; ИАБ, УГБ, к. 3, 1838, 404; ИАБ, Управа града Београда /даље: УГБ/, к. 3, 1838, 404. У сачуваном концепту извештаја београдске полиције Магистрату окружја београдског од 21. јуна/3. јула 1838. године наведено је да је према захтеву суда спроведена лицитација ствари „умреше Христине, жене побегшег Никифора берберина, а тако и кућа је продата“, те суму од 638 гроша и 33 паре, заједно са рачунима поверилаца шаље Магистрату, „нека изволи примити ... и полицији квитирати“ (ИАБ, УГБ, к. 3, 1838, 404).

⁴⁰ Н. Нинковић, *нав. дело*, 388–390.

⁴¹ С. Војиновић, *нав. дело*, 23. Према документу: АС, МИД-и, 1840, II, 20.

⁴² *Исто*.

⁴³ АС, МИД-в, 1841, Деловодни протокол, 450.

⁴⁴ АС, МИД-в, 1841, I, 193.

несебично уступио препис. Препоручујући се милости кнеза Михаила, Нинковић је дао одушка својим „просветитељским“ назорима и отуда не чуди што је у деловодном протоколу поред тог писма уместо било каквог одговора бирократски круто написано: „У акта.“⁴⁵

Ваше Сијателство, милостиви Господар Књаз! Вашег Сијателства нај-животне взисканије јест Ваи народ сретним видети. То је ненаследни предмет неусипних трудова. Велики је предмет Ваше совјетованије, содержаније виши закона и заповести – душе сваког племенитог предпријатија. Нас ви починуте и – изведите, и то што се сад сваког зла оне обдержавају, тако да би по примеру других великих света чинити могли и не чинити. Колико би Ви најсретнији били, израдњејиши междо књазовима, кад би једногласно бити могло, но рад један сретним желити, и они сретним учинити. (...) Ко правду истинито љуби (и шта без ње љубведостој/њејше бити може) који, такођер, онда њу љуби кад она не ласка, томе су само нуждне очи опитне имати, за ње fine дизгине умети разликовати, које ретко и тако добро направити се могу, да не би сам себе кунст издати могао. И за тако опитне очи добити, чрез који најбоље сердце нам још јасније и чеиће лукава развршиченија у руке вручава – нејма бољег средства, како описаније мудрости и глупости, мишленија и страсти, истину и лаж, у стародревним историјама реда чјелевеческога почерпавати. У овом верном огледалу видимо, ми људи, обичаје времена обнажавати од свег онога, што расужденије наше за нибуд какову фалинку попеченија /на/оди, ако ми само у замјшеној основи прошедиши (комедија) пали будемо. Нравоученија и политике које благовјестујуиши извор ове возвишене философије која своје ученике мудрим и независими чини, и у томе су оне то, што челољеческе вишичи предвиђају, од тога, што оне баи јесу, њиова изображена достојинства под истином, њиова содержанија чрез обштага блага, њиова отношенија на особито користољубије и страсти, разликовати учи, и једно неспособно средство противу самопреваре и приљепченија с туђим глупостима подноси: једна философија, у којој сасвим никакав чужестрани без вреда бити може, обаче која у отличности разуму познанија краљевска јесу. Удостовјесни од ове истине посвјашчавајте отмјењени методу књазовима неколико частица сати, које достопочитајема упражненија Вашег достославњејшег дома допустити могу с полезним и божественим упражненијама себе са достославних проишастих времена познатим учинити, премјенија варани у лудка људе у дјествијама, умишленијама и страстима, и у свези свију ови узрока темељ среће и убожества челољеческога Рода познати. Rex eris – si resta facies воів о́ε άηов. На ову малу забавку, милостиви Господар књаз, препоручујем себе в пришествију мојему под сенку крила Вашего заступити. И особито покорњејше молим, заступите једну сушту кћер моју именов Софија, која остала без оца и мајке, убога сирота на сокаку без икаква заишиченија до Бога, а и мене доста је страданије било Вашиим Господарем оцем од 1822^а года, даже до днес и тепам се у дрх[т]лој мојој старости без икаква рода и порода по чужестранству, пребивају Ваше-

⁴⁵ АС, МИД-В, 1841, 1, 193. Препис С. Војиновића.

го Сијателства покорњејши слуга. У Серезу 1²⁰ марта 1841²⁰ года. Нићифор Нинковић Dotore”.

Занимљиво је и то да почетак овог писма сличан почетку писма које је Нинковић упутио кнезу Михаилу из Београда 22. јуна/4. јула 1842. године које је објавио у *Жизниописанију*.⁴⁶

Нинковић не пише када је тачно дошао у Србију, вероватно крајем 1841. или почетком 1842. године. „И дођем у Београд. И станем на Саву, код Заке, у квартир. Сутрадан почнем разбирати за моја изгубљена чада. Изгубљена материном смрти. Изгубљена очиним растанком.“⁴⁷ Захваљујући познанству са доктором Карлом Белонијем, он је у лето 1842. године ангажован да „пелцује“ богиње у Рудничком округу, али је због Вучићевог буне која је избила крајем августа, морао да прекине посао и да се врати у Београд. „Чрез пешке што сам путовао, особито стар човек, после недељу дана, разболим се и лежи од пре Дмитрова дана до Ђурђевог-дне. И све до велики поста што сам лежао којекако“.⁴⁸ Овај одељак је значајан јер показује да се *Жизниописаније* завршава са 1843. годином, а не 1842. годином како је Милорад Милутиновић, дародавац рукописа написао на омоту мемоара.

Шта је било са Нићифором после 1843. године? Он је настојао да у новим политичким околностима, када су њему мрски Обреновићи били протерани из Србије, ступи у санитетску службу. О томе сведочи његово писмо Државном савету 13/25. јуна 1844. године, писано њему својственим сарказмом.

Високославни Совјету Књаж[ества] Србије!

Као проситељ Високославним Совјетом Књаж[ества] Србије, упућен у Попечитељство внутрени дела, оно, пак, упутило ме у Начелничество санитета. 17-ти дан усудим се господину начелнику Санитета упутити поради решенија. И господин начелник санитета⁴⁹ примио ме особитим дочеком, и врло велико човекољубије нада мноштво показао. Само службе удовлетвореније није могло бити. Особито са црном грком кафом почастио ме, које је мени удивленије досточно било и помислим у себе: ова човекољубна наклоност, овом отменом господину јест вредна у историју ставити, ради споменања, које се никад надао нисам, овом чрезвичажном угошћенију.

⁴⁶ Н. Нинковић, *нав. дело*, 400–401.

⁴⁷ *Исто*, 398.

⁴⁸ *Исто*.

⁴⁹ Начелник санитета у Министарству унутрашњих дела од јануара 1843. до јула 1845. године био је Јован Стејић (Љубодраг А. Поповић, *Шематизам Кнежевине Србије 1839–1851*, Београд 1999, 49).

*У Београду, 13-го јунија 1844. Пребивајем Високославни Совјету Књаж[ества] Србије покорњејшиј почитатељ Нићифор Нинковић, хирург.*⁵⁰

Без могућности да добије бољу службу, Нинковић се на крају живота вратио свом берберском занату. У децембру 1844. године молио је кнеза Александра Карађорђевића да га ослободи плаћања пореза. „Исти проситељ као узрок немогућства у плаћању пореза свог наводи: сиротињски свој занат-берберлук који му једва толико леба доноси, да се тек хранити може; наводи старост своју, 60 година, а с тога, и да је чрез 37 година Отчеству свом с оданостју и с великим пожртвованијама својим служио“. Делимично се изашло у сусрет његовој молби. У марту 1845. године одлучено је да плаћа четвртину пореза, односно, дванаест и по гроша.⁵¹

Не може се поуздано знати где и када је преминуо Нићифор Нинковић. У литератури се понавља податак Пожаревац, око 1850. године. У првом издању мемоара приложен је портрет испод којег је у легенди написано: „Непознати бербербаша кнеза Милоша. Можда Нићифор Нинковић. Збирка Музеја Србије“.⁵²

Портрет је пронађен у Пожаревцу. Приређивач мемоара Тома Поповић на основу те чињенице изнео је следећу претпоставку. „Ако је фотографија „Милошевог бербербаше“ која је нађена у Пожаревцу његова, може се још утврдити да је умро у Пожаревцу педесетих година прошлог века. Можда је последње године живота провео код најстарије кћери Софије, која је живела у том граду“.⁵³ Некритичким преузимањем те хипотезе до данас се у литератури и енциклопедијама провлачи податак да је Нинковић умро у Пожаревцу око 1850. године. Нигде се у *Жизниописанији* не помиње да је у Пожаревцу живела Нићифорова ћерка Софија. Ћерка Катарина је живела у Милановцу, али

⁵⁰ С. Војиновић, *нав. дело*, 24. Према документу: АС, Државни савет, 1844, 361. Министарство унутрашњих дела упутило је Нинковићу званичан одговор 26. јуна/8. јула 1844: „Индорзат: Проситељу се од стране Попечитељства внутрени дела даје на знање да се он засад као пелцер богиња не може употребити, будући да у свима окружијама физикуси и лекари посао калемљења богиња, као што је за њи законом и прописано, раде“ (С. Војиновић, *нав. дело*, 25).

⁵¹ С. Војиновић, *нав. дело*, 25. Према документу: АС, Министарство финансија, П одељење, 1845, VI, 1.

⁵² Податак да се Нинковићев портрет налази у збирци „Музеја Србије“ није тачан, јер такав музеј не постоји. Кустоси Историјског музеја Србије обавестили су нас да тог портрета нема. Народни музеј је због реконструкције затворен и нисмо били у прилици да проверимо тај податак.

⁵³ Н. Нинковић, *нав. дело*, 432.

није познато да ли се, евентуално удала у Пожаревац. У матичној књизи умрлих Цркве пожаревачке за раздобље од 1848. до 1852. године није уписан ниједан Нићифор.⁵⁴

Са великом вероватноћом можемо тврдити да је Нићифор Нинковић, ипак, последње године живота провео у Београду. Истраживања у том правцу треба усмерити на документа Управе града Београда и Суда вароши Београда.⁵⁵

Мање познате речи:

аван-метални суд у којем се нешто туче; аки- као да, као; *бакрач*-котао, доле шири, горе ужи; *благадјејаније*-добročинство, помоћ; *благдјеј*-добротвор; *благовјестујуици*-онај који доноси радосне вести; *благополучно*-прикладно; згодно; *благоутробије*-милосрђе; добро срце; *вазможност*-могућност; *вешч*, *-и*-ствар, ствари; *взисканије*-расправа, већање; *високопочитаније*-високо поштовање (приликом обраћања); *височајша*-највиша; *вѣишњи*-спољашњи; *всепокорњејше*-веома покорно (приликом обраћања); *глубочајши*-најдубљи; *горест*-жалост; *гребен*, *гребена*-алатка са гвозденим зупцима за чешљање вуне или лана; *двери*-врата; *двојежеденије*-нејасна реч; *дерзнованије*-слобода; смелост; *дјејствителност*-рад, занимање; *добродјетел*-врлина; *доброжелател*-заштитник, покровитељ; *долан*-турски назив за направу која се окреће; *досточно*-довољно; *еле*-једва; *же*-а, пак; *жребције*-коцка, жреб; избор; *збитије*-догађај; *изгерпан*-нејасна реч; *изображеније*-слика; описивање; *изобрјетател*-проналазач; *израдњејши*-најод личнији, најодабранији; *изувјер*-верски занесењак; фанатик; *искодливјејши*-нејасно значење; *источник*-извор; *јестество*-природа; *јуност*-младеж; омладина; *калајлија*-суд од калаја, обично тањир; *кастрела*-суд за кување јела од ливеног гвожђа; *кроче*-изузев, осим; *кунст*-уметност; *леген*-лавор; *магновеније*-тренутак; *мје*-мени; *наказаније*-кажњавање; казна; *натуралан*-природан; *недеми*-нејасно значење; *некодливјејши*-нејасно значење; *неусипно*-будно; *неићастије*-невоља, несрећа; *нибуд*-било шта; *обаче*-међутим, уосталом; *ождати*-очекивати; *опруженост*-нејасно значење; *осмел*-намера; *отечество*-отаџбина, домовина; *печатељније*-туговање; жалост; *пиринчан*-метални предмети са шарама у облику пиринча; *полезан*-користан; *починут*-одморити; *праваизмјеран*-праведан; *правдњејшиј*-најправеднији; *почитател*-поштовалац; *пребивати*-остајати; *предпријатије*-напредовање; *преженителност*-нејасна реч; *пријпатсвовати*-отежавати; сметати; *пришествије*-долазак; повратак; *промиљати*-нејасна реч; *промишленје*-размишљање; *прошеније*-молба; *сија*-ова; *справедливост*-праведност, правичност; *таковиј*-такав; *такум*-опрема; помоћни делови справе, оружја и слично;

⁵⁴ Историјски архив Пожаревац, Збирка црквених књига, Црква пожаревачка, храм св. архистратига Михаила и Гаврила, књига умрлих 1848–1852, бр. књ. 43. Захвалан сам колегиници Слободанки Цветковић, вишем архивисти Архива у Пожаревцу која је прегледала ту књигу.

⁵⁵ У регистру матичне књиге умрлих Саборне цркве у Београду за раздобље од 1840. до 1860. године уписано је да су умрли Нићифор Магистровић и Нићифор Јовановић, умро 1856. године. Да ли је Нићифор Магистровић, заправо Нићифор Нинковић? У матичну књигу умрлих Саборне цркве у Београду под редним бројем 325 уписан је 26. новембра/8. децембра 1853. године. ИАБ, Саборна црква у Београду, књига умрлих 1853–1855, књ. 20.

тјажест-терг; тежина; *удевлетоворити-задовољити*; *удивление-изненађење*; чудо; *удостовјесни-осведочени*; *упражненије-вежба*, *вежбање*; *устројити-начинити*; *установити*; *чаругија-опанчар*; *чрезвичайни-ванредни*; *неуобичајени*; *чужестрани-туђинац*; *странац*; *шкуртелка-кратка горња хаљина*.

Радомир Ј. Поповић

Кључне речи: Нићифор Нинковић, *Жизниописанија моја*, кнез Милош, историјски извори, породица

Radomir J. Popović

NIĆIFOR NINKOVIĆ – ON THE TRAIL OF HIS “AUTOBIOGRAPHY” AND OTHER HISTORICAL SOURCES

“My Autobiography” by Nićifor Ninković, barber to Prince Miloš, is one of the most widely read Serbian memoirs. There were five reprints from 1976 to 2016. Our only information on his life can be gathered from that work. He was born in the Syrmian village of Dobrinči in 1788. He crossed over to insurgent Serbia in 1807. In the winter of 1812–1813 he moved through Wallachia and went to Constantinople. He returned to Serbia in 1819. He was personal barber to Prince Miloš from 1822 to 1826. Then he served as a scribe in the Rudnik District Magistrate in 1828–1829. He left Serbia again in 1831 and spent ten years roaming around Turkey. He finally came back to Serbia in late 1841 or early 1842. This paper focuses on the unknown sources from the Archive of Serbia and the Historical Archive of Belgrade related to Nićifor Ninković, which include his requests to Prince Miloš dated April 28/May 10, 1819, April 24/May 6, 1825, and April 14/26, 1826, in which he asks for the ruler’s mercy or employment, also a letter to Prince Miloš’s secretary Nikola Nikolajević dated October 13/25, 1820, in which he recommends himself for the post of the Prince’s barber. The registers of births, marriages and deaths of Belgrade Cathedral contain information on the date of his marriage to Hristina from Zemun (April 30/May 12, 1822), the birth and death of his daughter Draginja (March 16/28, 1827 – March 18/30, 1834), and the death of his wife Hristina (January 5/17, 1835). We put forth a new argument that Nićifor Ninković died in Belgrade, and not in Požarevac, as has been held so far.